

I. Tuchna, student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MODEL OF THE SOCIAL CENTER FOR ELDERLY IN THE CZECH REPUBLIC

The article provides the review of the Czech experience of social rehabilitation services for people with dementia in the Elderly Care Homes.

The author stresses the necessity of Western models of social support and rehabilitation researching and implementation. Thus, she regards an example of an effective model of providing social services for the elderly in Czech Republic.

In the study of the experience in the provision of social services in the Czech Republic, there is the problem of closed resources and the lack of a correct translation of sources, publications and authors. The policy in the field of social work does not provide for an intensive exchange of experience outside the European Union. This problem does not permit the full disclosure and understanding of the system of the provision of social services in the Czech Republic and the possible adoption of experience.

The article reviews the categories of social support in the Czech Republic, accordingly to its essence and goals and provides a description of basic activities (aimed on cognitive processes development; physical exercises; maintaining the optimal psychoemotional level and self-confidence, e.t.c.) The author gives an examples of studies, which show a positive influence of care-system on elderly's health and wellbeing.

It also stressed main issues of the Elderly Care Homes are: a) regardless of the financing of the social center, work in it is not considered prestigious and highly paid, because of no possibilities of employees career growth; b) neglecting the development of hard clients, focusing only on those who can show quick results in the exercise; c) stigmatization and stereotypes towards clients, for example, unequal treatment of Czechs and emigrants; d) the lack of clear monitoring, due to meeting the needs of customers and so on.

Analyzing the experience of the functioning of Elderly Care Homes in the Czech Republic, the author summarizes the most positive aspects, such as the possibility of personal control of financial costs; the decent level of social institutions functioning; extremely high level of professional trainings; clearness and accuracy of all activity types in the Center.

Keywords: *rehabilitation services, people with dementia, social centers.*

УДК: 316 + 159.923.33

Ю. Швалб, д-р психол. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Запропоновано психологічну структуру складних життєвих обставин, яка базується на системодіяльнісному підході. Показано, що життєві ситуації виникають внаслідок дії непередбачуваного чинника, що потребує змінювання в системі життєдіяльності особистості. Доведено, що необхідність змін усвідомлюється тільки через постановку нових задач, які, власне і структурують суб'єктивне сприйняття ситуації. Надано класифікацію складних життєвих обставин за параметрами складності життєвих задач та глибини необхідних особистісних змін.

Ключові слова: *життєва ситуація, змінювання, усвідомлення, задачі життєдіяльності, життєвий шлях, спосіб життя.*

Постановка проблеми. Проблема існування людини у складних життєвих обставинах стала надзвичайно актуальною у нашому суспільстві в останні роки у зв'язку з низкою подій на соціальному, економічному та політичному просторі життєдіяльності. Ці події непередбачено і раптово змінили умови життя мільйонів українців і частина з них виявилася неспроможною пристосуватися до цих змін та побудувати новий спосіб життя. На державному рівні визнання значущості цієї проблеми виявляється у прийнятому законі, де провідним показником наявності складних життєвих обставин (СЖО) постає неспроможність людини задовольняти свої базові життєві потреби власними зусиллями, а критерієм оцінки стає рівень доходу. Така система оцінювання є цілком виправданою для організації діяльності державних соціальних служб з надання людям соціальної допомоги і підтримки у вигляді певних соціальних пільг, субсидій, дотацій тощо. Очевидним є той факт, що за рахунок таких заходів ми тільки утримуємо людину на межі жебрацтва, але не даємо змоги самостійного виходу з цього стану і подальшого існування як самодостатнього суб'єкта життєдіяльності. Проте, також відомим є той факт, що пільги та субсидії мають не тільки позитивний ефект, але й цілу низку негативних наслідків, серед яких провідне місце посідає викривлення соціально-психологічних установок особистості. Наша вітчизняна історія і досвід зарубіжних країн однозначно показує, що соціальна політика, яка побудована на принципах надання пільг та субсидій, обов'язково призводить до виникнення так званих "рентних настанов" серед населення, які виражаються у втраті соціальної ініціативи та формуванні невинуватих очікувань щодо спроможності влади задовольняти актуальні потреби людей.

Мета і завдання дослідження. На сьогодні вже однозначно зрозуміло, що соціальна робота не може обмежуватися тільки показниками фінансово-економічного стану людини, яка опинилася у складних життєвих

обставинах. Ми маємо прийняти тезу, що складні життєві обставини є однією з форм життєвої кризи особистості, такою кризою, яка охоплює не тільки соціальне буття особи, але й її внутрішнє "Я". Ця теза має величезне методологічне значення, бо вона вказує на те, що криза СЖО лежить у соціально-психологічній площині і, відповідно, всі форми, методи і технології соціальної роботи та психологічної допомоги мають виходити у цю площину. Проблема полягає не тільки у тому, що всі класичні технології психологічної допомоги зорієнтовані на інтраособистісні процеси, а й у тому, що у теорії соціальної психології відсутні моделі, необхідні для розуміння особистості, яка опинилася у СЖО, та розробки відповідних технологій допомоги.

Стан дослідження. Достатньо очевидно, що поняття "обставини" фіксує те, що знаходиться за межами безпосередньо психічних функцій індивіда, але впливає на його поведінку чи діяльність. Це означає, що поняття обставин ми можемо розглядати або у середовищному підході як сукупність зовнішніх чинників (об'єктів), що впливають на перебіг життєдіяльності індивіда, або у діяльнісному підході як сукупність усвідомлюваних умов життєдіяльності, що детермінують вибір засобів і побудову операційної структури дії. Середовищний підхід переводить усю проблематику життєвих обставин у площину адаптаційних можливостей особистості, а діяльнісний дозволяє розглядати індивіда як активного суб'єкта, здатного цілеспрямовано змінювати наявні обставини як умови власної активності.

У діяльнісному підході "обставини" постають як певна частина життєвої ситуації індивіда, а "складні життєві обставини" – як особливий тип чи структура життєвої ситуації. Але у будь-якому випадку, розробка психологічної моделі СЖО передбачає наявність загальної моделі ситуації як висхідної одиниці аналізу життєдіяльності особистості.

У рамках даної проблеми ми можемо виділити два аспекти, які, на наш погляд, є провідними. Перший – це

категоріальне визначення самого поняття ситуації. Хоча останнім часом з'явився ряд робіт, присвячених цьому поняттю, і, більше того, досить активно розробляється ідея ситуаційного підходу й ситуаційного аналізу, однак до розв'язку цієї проблеми ще дуже далеко. Другий аспект пов'язаний з категоріальною невизначеністю поняття "життя".

У сучасній психології стверджується точка зору, згідно з якою ситуація є ні що інше, як умови існування, структуровані відповідно до змісту уявлень свідомості. Організованості свідомості "накладаються" на елементи зовнішнього миру, структурують й організують їх у внутрішньо зв'язані й відносно цілісні ситуації, що мають свої часові (початок і кінець) і предметні рамки. Уся існуюча практика психологічного консультування (включаючи суди психологічні тренінги, психологічну корекцію й психотерапію) явно або неявно виходить із цього положення й прагне до розширення можливостей людини до адекватного відбиття й структуруванню життєвих ситуацій у свідомості. Якщо у свідомості відсутні уявлення, адекватні певним фрагментам ситуації, то ці фрагменти або взагалі не сприймаються, або маркуються як те, "чого не може бути ніколи".

Виклад основних положень. Ситуація існує не як суто об'єктивна реальність, а виникає як дійсність усвідомлюваних умов діяльності і життя особистості. У цьому відношенні свідомість функціонує "на матеріалі" відображення, а її продуктом стає структурування фрагментів об'єктивної реальності, представлених як наявна ситуація. Необхідно враховувати, що ситуація, з одного боку, завжди "належить" конкретному індивіду, тобто завжди є "моєю ситуацією", а з іншого боку, вона не є чимось суто індивідуальним, а завжди є сукупним продуктом взаємодії людей. Взаємодії людей між собою і з предметами, власне, й створюють життєву ситуацію кожного: "інші люди" утворюють ситуація "для мене", а "Я" утворюю ситуація для "інших". Особистість через мовлення і дії постійно подає певні сигнали і знаки в простір ситуації, з надією на їх адекватне сприйняття, і сам має постійно "слухати голоси" інших людей, що утворюють ситуацію. Включення свого власного "голосу", тобто власної дії у загальну ситуацію та слухання інших передбачає не тільки, а може й не стільки наявність здатності до аналізу інформації, скільки здатності до розуміння смислів діяльності і поведінки інших людей. Таким чином, ми можемо стверджувати, що будь-яка ситуація (а точніше – образ ситуації) структурується з опорою на три базові принципи, а саме: **організованості, комунікативності та діалогізму.**

Наведені ознаки дають змогу дати перше, найбільш загальне визначення поняття ситуації.

Ситуація – це суб'єктивна організованість простору буття, що встановлюється індивідом у діалогічній взаємодії із соціопредметним середовищем через розуміння значення його елементів.

Таке визначення дозволяє конкретизувати поняття як за психологічними параметрами, так і за об'єктивними параметрами середовища життєдіяльності особистості.

У першу чергу слід відмітити просторово-часову обмеженість будь-якої конкретної ситуації. Це означає, що кожна ситуація має свій початок і закінчення, а сукупність ситуацій не утворюють суцільний континуум, а постають як диференційована множина, де суб'єкт досить добре розрізняє одну від одної. За такого підходу неминує виникати питання: а що знаходиться за межами конкретних ситуацій? Мабуть треба визнати, що за межами конкретних ситуацій знаходиться простір буденного життя кожної людини, а кожна ситуація є тільки фрагментом цього життя. Буденне життя характеризу-

ється усталеним способом життя, суб'єктивною узгодженістю мотиваційно-цільових установок і отримуваних результатів, впевненістю особистості, що все відбувається правильно і закономірно. Будь-яка ситуація виникає у житті людини внаслідок порушення цієї закономірності і буденності, внаслідок виникнення певної події. Події як психологічному феномену присвячено достатньо велику кількість досліджень і є різні теорії, але майже загальноприйнятою є теза, що подія завжди є точкою зміни напрямку розгортання життєвого шляху індивіда. Подія у житті людини означає виникнення таких нових обставин, які вимагають від особистості зміни в власних установках і способах діяльності. При цьому, події можуть бути як зовнішніми щодо особистості, так і внутрішніми, психологічними, але необхідність змінювання залишається незмінною.

Дуже важливим є те, що такі події об'єктивно можуть бути не тільки негативними стосовно життєдіяльності, але й позитивними, не тільки руйнувати усталений спосіб життя, але й призводити до покращення якості життя. Наприклад, випадкове травмування, що спричинило інвалідність особи, і несподівана заоханість, що призвела до бажання одружитися та народити дитину, для життя особистості будуть подіями, які потребують значних змін, як у суто психологічному плані, так і у структурі способу життя. Тобто, **незалежно від змісту події провідною психологічною проблемою індивіда постає його власна готовність до змінювання.** У психологічних практиках ми зазвичай стикаємось з тими випадками, коли в індивіда ця готовність відсутня і тому сама необхідність змінювання постає як не вирішена особистісна проблема.

Утворення життєвої ситуації об'єктивно розпочинається із певної події, а у суб'єктивному плані вона оформлюється через усвідомлення тієї нової **життєвої задачі, яку тепер треба вирішувати.** У часовому контексті оце "тепер" має дуже цікаві особливості. Річ у тому, що воно має виразну темпоральність, пролонгованість і тривалість, але не має звичного для нас часового виміру – "тепер" не можна виміряти, а ні годинником, а ні календарем. Для "тепер" є відносно чітка точка відліку – ми завжди можемо вказати, коли воно почалося і сказати, чи триває воно зараз, але його завершення фіксується тільки тоді, коли індивід вважає, що дану життєву задачу вже вирішено, тобто постфактум, заднім числом. Незалежно від значущості і емоційного знаку, певна життєва задача може вирішуватися майже миттєво, а може розтягуватися на все життя особи. Наведемо два протилежних за своїм психологічним змістом приклади. Так, задача на подолання власної адикції (тютюнової, алкогольної, ігрової і будь-якої іншої залежності) може бути вирішеною суб'єктом миттєво, одномоментним вольовим актом, а може розтягуватися на довгі роки з невизначеним результатом. А задача на утворення шлюбу "на все життя" може дійсно вирішуватися подружжям протягом усього життя, а може й миттєво завершитися. Ці приклади показують, що ситуація залишається значущою для суб'єкта стільки часу, скільки є актуальною задачею, що вирішується.

Таким чином, **у вимірі життєвого шляху особистості кожна ситуація виникає і зникає як форма суб'єктивного структурування зміненого внаслідок події життєвого середовища через усвідомлення власної нової задачі життєдіяльності у період усього терміну актуальності її вирішення.** У цьому сенсі ми можемо представити життєвий шлях не просто як послідовність певних подій, а як змінювання значущих ситуацій у контексті буденного життя. За такого підходу ми отримуємо можливість розуміння **особистості як**

активного суб'єкта побудови життєвого шляху через усвідомлене вирішення задач на змінювання власного життя.

Проте, одномірне уявлення про життєвий шлях, як подвійний вектор від минулого у майбутнє, є недостатнім для розуміння життєвих ситуацій особистості. Річ у тому, що кожного моменту власного буття індивід є включеним у різні **сфери життєдіяльності**, які співіснують паралельно, утворюючи загальну архітектоніку життєвого простору особистості. У сучасній психології існує багато варіантів структурування сфер (або середовищ) життєдіяльності, але усі науковці сходяться на тому, що в кожній конкретній момент життя кожний індивід є включеним, принаймні, у три різних сфери, але їх може бути і значно більше. Це означає, що у кожній сфері життєдіяльності одночасно можуть виникати (і виникають) свої власні ситуації, які "нашаровуються" одна на одну. Така конструкція може бути відображена у двовекторній моделі, де одна вісь задається вектором життєвого шляху, а друга – вектором різноманіття сфер життєдіяльності

Така багатозарова конструкція ситуацій взагалі-то є нормальною для життєдіяльності, і у кожної людини в життєвому досвіді формується провідна стратегія вирішення проблем і задач, що в них виникають. Сукупність конкретних ситуацій, які постійно виникають у різних сферах діяльності, утворює загальну **життєву ситуацію індивіда**. Дуже важливим є те, що ця сукупність зазвичай не носить системного характеру – кожна ситуація у конкретній сфері діяльності виникає за своїми причинами, має свою внутрішню логіку і будову, потребує свого вирішення. У повсякденному житті ми так з ними і вчиняємо – розносимо у просторі й часі і вирішуємо кожну окремо. У буденній свідомості це зафіксоване у висловах, типу: "Прийшов на роботу – залиш свої домашні проблеми вдома, а прийшов до дому – робочі проблеми залиш на роботі".

У сучасному способі життя, особливо у деяких видах професійної діяльності, часто-густо виникає така загальна ситуація, коли кількість конкретних питань, які потребують нагального вирішення, починає перевищувати фізичні можливості індивіда – їх неможливо розвести (чи, навпаки, з'єднати) у просторі та часі. У людини з'являється відчуття, що вона "розривається на шматки" і це стає її загальною проблемою. Мабуть першими цю проблему відчували управлінці, бо складність керованих систем досягла такого рівня, коли кількість і якість управлінських задач, які потрібно вирішувати одночасно і у різних місцях, перетнула межу індивідуальної спроможності. Тому саме в психології менеджменту з'явилися перші теорії і технології організації діяльності в "полізадачних" ситуаціях. Серед найбільш вдалих психологічних розробок у цьому напрямку ми би виокремили три. По-перше, це зміна базової концепції управління, яка запроваджує перехід від принципу одноосібного прийняття рішень і контролю до колегіальних форм прийняття рішень і делегування повноважень. Делегування повноважень передбачає визнання інших людей повноправними (і повносправними) суб'єктами діяльності у конкретних ситуаціях. По-друге, це розробка технологій "управління часом" (тайм-менеджмент), в яких показана можливість системної організації мислення і діяльності у несистемному (хаотичному) просторі задач, які потребують вирішення. По-третє, це теорія і технологія групових методів вирішення проблем і прийняття рішень, в яких практично стверджується комунікативний принцип будови складних і проблемних ситуацій, а також діалогічна природа мислення з вирішення цих проблем.

Таким чином, у психологічному плані перший тип складних життєвих обставин утворює **ситуація перевищення кількості конкретних задач, які потребують вирішення "тут і зараз", можливості індивіда по організації власної діяльності**. На суб'єктивному рівні ця проблема переживається як "тотальне невстигання", "втрата спроможності", "відчуття провини" тощо. У симптомокомплексі це виявляється у синдромах "вигорання" та "хронічної втоми". На сьогодні такі ситуації вийшли далеко за межі професійної діяльності і набули масового розповсюдження, що потребує розробки відповідних технологій психологічної допомоги. Так, наприклад, мати з дитиною, яка в силу певних життєвих обставин залишилась без підтримки інших дорослих (чоловіка, своїх батьків тощо), але намагається повноцінно реалізувати усі необхідні сімейні функції, обов'язково потрапляє у цей тип складних життєвих обставин. Один із можливих варіантів швидкого просування у цьому напрямку – адаптування психологічних технологій, розроблених у галузі менеджменту, до інших ситуацій, у першу чергу, буденних життєвих обставин особистості.

Проте загальна життєва ситуація може набувати системного характеру, коли виникає внутрішня сутнісна зв'язаність між конкретними ситуаціями, а зміни в одній викликають зміни й у всіх інших. Така системність може виникати або внаслідок дійсно глобальних об'єктивних змін у функціональній структурі життєдіяльності соціуму, або внаслідок системної "наскрізної" дії самого суб'єкта життєдіяльності. До другого варіанту ми повернемося трішки нижче, а зараз зупинимось на першому варіанті.

Системні зміни в загальній життєвій ситуації, як правило, пов'язані з виникненням такого чинника, який змінює об'єктивні умови і характер протікання базових процесів життєзабезпечення і життєреалізації (життєздійснення) особистості. Проблемність таких змін для суб'єкта полягає в особливостях соціальної перцепції, бо ми не сприймаємо зміни самого процесу, а відображуємо тільки його предметні прояви. Але ж самі прояви не мають системного характеру, більш того, ми бачимо не всі з них, а тільки ті, що потрапляють у доступну нам інформаційну мережу. Більше того, інформаційна мережа заповнена не тільки істинними даними, але й завжди містить певні викривлення і відверту брехню. Наявний брак інформації призводить до неспроможності відрізнити істину від брехні, що утворює "інформаційний колапс", який робить неможливим прийняття будь-яких розумних і раціонально обґрунтованих рішень. Будь-яке рішення у такій ситуації може виявитися хибним і потенційно може призводити до погіршення особистісного і соціального стану людини.

Проведений аналіз дозволяє зробити певні **узгаальнення і висновки**.

1. Динамічний характер життя, як способу існування світу, постійно призводить до змінювань в об'єктивних умовах життєдіяльності людини. Ці зміни можуть порізно впливати на структуру та зміст життєдіяльності, що залежить від ступеню безпосередності чи опосередкованості їх значення для організації та здійснення конкретних діяльностей індивідом.

2. Однією з ознак життєдіяльності людини є її спрямованість на стабілізацію умов існування з усталеними формами і способами життєзабезпечення і життєреалізації особистості. Ця усталеність виявляється у феномені буденного життя і буденної свідомості.

3. Ті зміни в умовах життєдіяльності, які компенсуються за рахунок поточної корекції у структурі засобів чи в операційній схемі конкретних актів діяльності іден-

тифікується особистістю як "нормальне" життя і взагалі не сприймаються як зміни. Ті зміни, які викликають необхідність вирішення додаткових задач в організації та реалізації діяльності ідентифікуються як **життєві "труднощі"**. Ті зміни, які вимагають від індивіда прийняття нових рішень ідентифікуються як **життєва "ситуація"**. Ті зміни, які стають перешкодою на шляху розгортання усталеного способу життя ідентифікуються як **"складні життєві обставини"**.

4. Провідною формою фіксації зв'язку зовнішніх умов життя і форм організації діяльності є поняття "ситуації". Суб'єктивне уявлення про ситуацію має двохшарову будову. Нижній шар містить уявлення про елементи ситуації і їх зв'язках, а верхній шар містить уявлення про способи дії й поведінки стосовно елементів ситуації. Ця конструкція з'єднується й утримується на образі мети-предмета, який задає внутрішню усвідомленість усім її компонентам. Образ ситуації починає осмислюватися й переживатися як "моя ситуація", а уявлення про способи дії перетворюється в план дій, в образ поведінкового акту. Якщо в уявленні суб'єкта ці два шари виявляються добре погодженими, то розгортається конкретна поведінка, але якщо в них виникають розриви або протиріччя, то розгортаються особливі процедури рефлексії та проблематизації.

5. Складні життєві обставини переживаються індивідом як неможливість "жити за таких умов" та власна неспроможність змінити самі умови життя. Вони виявляються на двох рівнях: на рівні депривації можливості здійснення самостійного забезпечення життєвих потреб і на рівні депривації можливості самореалізації особистості.

6. Складні життєві обставини завжди виникають "раптово", як зміни що лежать поза зоною очікувань і прогнозування. Їх проблемність полягає у принциповій відсутності в індивіда **психологічної готовності** до утворення нових схем організації власної життєдіяльності в умовах, що змінилися. Але утворення нових схем організації власної життєдіяльності принципово неможливо в рамках усталеного "образу-Я" та "Я-концепції" індивіда, які склалися і забезпечували життєву ефективність у попередньому, вже не актуальному і не адекватному способі життя.

7. Внутрішня неспроможність особистості **прийняти нові обставини як необхідність самозмінювання** постає провідною психологічною перешкодою на шляху подолання складних життєвих обставин. Психологічні бар'єри щодо самозмінювання закладені у структурі стратегій життєдіяльності, які нерелексивно переживаються особистістю як правильні і ефективні.

8. Практика соціальної допомоги індивідові у складних життєвих обставинах у вигляді надання елементів життєзабезпечення є необхідною, але тимчасовою мірою. У життєвій перспективі особистості така практика призводить тільки до подальшого погіршення ситуації і до деградації самої особистості.

9. Практика психологічної допомоги індивідові у складних життєвих обставинах має будуватися як фасилітація і розвиток особистісної спроможності до самозмінювання у мінливих умовах сучасного життя.

10. Складні життєві обставини розпочинається з події, а завершуються особистісним вчинком.

Список використаних джерел

1. Зберегти сім'ю. Соціальна робота із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах / Автори-упорядники: Мороз О. М., Постолок Г. І., Семигіна Т. В., Шипіленко О. С. – К.: ЕКМО, 2008.
2. Сеть социальных контактов: мобилизация социального окружения детей и семей в кризисной ситуации / Ред. Н. Власова, Б. Хольберг, Н. Снурникова. – М., 2005.
3. Фирсов М. В., Шапиро Б. Ю. Психология социальной работы: Содержание и методы психосоциальной практики: Учеб. пособие для студ. вузов. — М.: Изд. центр "Академия", 2002.
4. Шендеровский К. С. Основные питання менеджменту соціальної роботи / Соціальна політика та менеджмент у соціальній роботі / За заг. ред. І. Звереві, Г. Лактіонові. – К.: Наук, світ, 2001. – С. 24–45.

References

1. Zberegt'y' sim'yu. Social'na robota iz sim'yami, yakі opy'ny'ly's' u skladny'x zhy't'yevy'x obstavy'nax / Avtory-uporyadny'ky': Moroz O. M., Postoluk G. I., Semy'gina T. V., Shy'pilenko O. S. – K.: EKMO, 2008. – 160 s.
2. Set' social'nyh kontaktov: mobilizatsiya social'nogo okruzheniya detej i semej v krizisnoj situacii / Red. N. Vlasova, B. Hol'berg, N. Snurnikova. – M., 2005. – 99s.
3. Firsov M. V., Shapiro B. Ju. Psihologija social'noj raboty: i metody psihosocial'noj praktiki: Ucheb. posobie dlja stud. vuzov. — M.: Izd. centr "Akademija", 2002.
4. Shenderovskij K. S. Osnovni py'tannya menedzhmentu social'noy roboty / Social'na polity'ka ta menedzhment u social'nij roboti / Za zag. red. I. Zveryevoyi, G. Laktionovoyi. — K.: Nauk, svit, 2001. — S. 24–45.

Надійшла до редколегії 27.09.17

Рецензована 04.10.17

Ю. Швалб, д-р психол. наук, проф.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ЛИЧНОСТИ В СЛОЖНЫХ ЖИЗНЕННЫХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ

В статье предложена психологическая структура сложных жизненных обстоятельств, которая базируется на системодейственном подходе. Показано, что жизненные ситуации возникают вследствие непредвиденного фактора, что приводит к необходимости изменений в системе жизнедеятельности личности. Доказано, что необходимость изменений осознается только через постановку новых задач, которые, собственное и структурируют субъективное восприятие ситуации. Представлена классификация сложных жизненных обстоятельств по параметрам сложности жизненных задач и глубины необходимых личностных изменений.

Ключевые слова: жизненная ситуация, изменения, осознание, задачи жизнедеятельности, жизненный путь, образ жизни.

Yu. Shvalb, Dr. of Sciences (Psychology), professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SELF-IDENTIFICATION OF A PERSON IN DIFFICULT LIFE CIRCUMSTANCES

The practice of social work is constantly confronted with the need of helping people in difficult life circumstances. The formal criterion of material security appears to be clearly insufficient for the development of programs to support and develop people in a critical life situation. Dynamic changes in the objective conditions of people's life can differently affect the structure and content of life activity, which depends on the degree of directness or indirectness of their subjective values for the organization and implementation of individual activities. The degree of influence of objective changes is experienced by the individual as a degree of personal difficulties, rallied to a personal crisis and a life catastrophe. Complex life circumstances are manifested in the deprivation of opportunities for self-provision of life needs and self-realization of the individual. They are experienced by the individual as an opportunity to live under such conditions while experiencing the possibility of changing the conditions of life. The change in the objective circumstances of life should be understood by the individual as a task for self-change, which ensures the development of new programs of activity adequate to the changes that have occurred. The lack of such readiness for self-change is the main barrier on the path to successful adaptation or re-adaptation of a person in changing living conditions. Such understanding of the psychological structure of difficult life circumstances allows the development and implementation of new, more effective technologies of social work with people in crisis conditions.

Keywords: life situation, changes, awareness, tasks of life, life style, way of life, life path.